

קנת סט"א

מיעוט
בעולם
נוברי

היהודים באירופה הנוצרית
בימי הביניים

מרכז זלמן שזר

קנת סטאו
מיעוט בעולם נוכרי

קנת סטאו

מיעוט בעולם נוכרי

היהודים באירופה הנוצרית בימי הביניים

תרגם מאנגלית

עודד פלד

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
ירושלים

Originally published in English under the title

Alienated Minority: The Jews of Medieval Latin Europe

by Kenneth R. Stow

Copyright © 1992 (1994) by Harvard University Press, Cambridge Mass.–London

המערכת המדעית

פרופ' ישעיהו גפני (יו"ר), פרופ' מרדכי ברויאר, פרופ' יעקב ברנאי
צבי יקותיאל, פרופ' מרים ירדני, פרופ' יוס' טוב עסיס, פרופ' יוסף שלמון
מרכזת המערכת: מעין אבינרי־רבהון

הביא לבית הדפוס: יחזקאל חובב

ספר זה ראה אור בסיוע

לשכת הרקטור, הפקולטה למדעי הרוח ורשות המחקר של אוניברסיטת חיפה
קרן לוסיוס נ' ליטאואר

מסת"ב 965-227-116-0 ISBN

מספר קטלוגי 185-383 Catalogue No.

© כל הזכויות שמורות למרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, תשנ"ז

© Copyright by The Zalman Shazar Center, Jerusalem

Printed in Israel, 1997

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.

סדר מחשב ועימוד: מרכז זלמן שזר

לוחות: מכון האופסט שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרפית ('אגריף-חן') בע"מ, ירושלים

תוכן העניינים

9	מבוא
15	פרק ראשון: חברה מתנצרת הנוכחות היהודית בעולם של ימי הביניים..15 המחשבה הנוצרית המוקדמת..17 פאולוס והמסורת הפאולינית..18 ספרי הבשורה ואבות הכנסייה..20 האיוון האוגוסטיני..25 המשפט הרומי..28 כריסוסטום, אמברוסיוס והקיסרים..31 המשכיות בימי הביניים המוקדמים..36
47	פרק שני: הוויות ימי הביניים המוקדמים יישובים ראשונים..47 היהודים: כוח פוליטי בימי הביניים המוקדמים?..49 פרשת ההמרה הווזיגותית..53 גרגוריוס מסור: בבואה נאמנה של השקפה..59 האיוון הקארולינגי..62
70	פרק שלישי: ניצני תרבות יהודי איטליה..70 תרבות..72 רשומות, מוסדות ויחידים..80
91	פרק רביעי: הבשלה תרבותית ופוליטית היישוב בארץ הריינוס..91 גורלות פוליטיים..96
103	פרק חמישי: מסעי הצלב הרעיון והתפשטותו..103 האירועים ומבצעים..106 תגובות היהודים..116
121	פרק שישי: חסידי אשכנז מהותם ושורשם של החסידים והחסידות..121 האידיאל החסידי..127
134	פרק שביעי: פרשנות פרשנות ככלי תרבותי..134 התפתחות מסורות הלימוד..136 עמדות פרשנות משותפות ליהודים ולנוצרים..141 בעלי התוספות..144 קבצי הלכות..147 הרשב"ם..151

- 154 **פרק שמיני: קהילה**
הלכה למעשה... 154 קהילה ומלך... 156 מנהיגות פנימית... 161 ארגון
בין־קהילתי... 167 תיאוריה פוליטית יהודית... 173 תיאוריה לעמידה מול
העולם החיצוני ומול היהודים... 186
- 190 **פרק תשיעי: משפחה**
ייחודה של המשפחה היהודית... 190 גודל ומבנה... 191 דיני המשפחה
ומנהגיה... 196
- 203 **פרק עשירי: כלכלה**
המיתוס של ההלוואה... 203 מקורות ההלוואה היהודית והעיסוק בה... 206
חיכוך... 211 תפקיד הכנסייה... 215 עמדתם הבלתי צפויה של שליטי
המאה השלוש־עשרה... 218
- 223 **פרק אחד־עשר: אי־יציבות ושקיעה**
דמות היהודי המיתי... 223 קיום אורח ההתנהגות המסורתי... 233
ה"טלאי"... 238 ההתקפה על התלמוד ועל טקסטים רבניים... 242 הנזירים
והאינקוויזיציה... 249 איוון ומיתוס... 257 יהודי המלך: מעמד אורחי
וחוקתי... 264 השפעות הייחוד החוקתי... 268
- 271 **פרק שנים־עשר: גירוש**
צעד בלתי נמנע... 271 אופיה של הממלכה הימי־ביניימית... 273 לקראת
הגירוש... 274 המערכה האחרונה... 280 צרפת, ספרד והקיסרות... 284
המזרח, איטליה וסופה של תקופה... 292
- 299 **ביבליוגרפיה ורשימת קיצורים**
- 329 **מפתחות**
מפתח אישים... 329 מפתח מקומות... 338

לזכר

גרשון דוד כהן

שבזכותו נולד ספר זה

מבוא

זהו ספר על יהודי אירופה הלטינית בימי הביניים. אין זו היסטוריה המתמקדת במאורעות. יש בה אזכורים בשפע של אישים, מקומות ואירועים, אך לא עלילה מוגדרת שתוליך את הקורא מארץ אחת לרעותה. הקורא לא ימצא כאן דיווח דקדקני אודות יישובים, או רשימות של קהילות שחרבו ונבזזו, אף לא רשימה משלימה של קהילות חדשות שתפסו את מקומן במהלך נדידת היהודים מזרחה, תוך שהם נוטשים את מערב אירופה, בעיקרו של דבר עד ראשית העולם המודרני, ב־1500 בערך. קיימים מחקרים מעולים המכילים מידע זה, וניתן למצוא אותו אפילו בעבודותיהם של גרץ ודובנוב, וכמובן, אצל סאלו בארון האנציקלופדי. עבודות אלו תוקנו ועודכנו לא מכבר באורח יסודי, כמו המחקר על צרפת הקפטינגית מאת ויליאם צ' ג'ורדן ומחקרו של רוברט ס' סטייסי על יהודי אנגליה, העומד להופיע. "גרמניה יודאיקה" המורכב מספק אוצר מידע בלתי נדלה. לכרך המקביל שלו, בן מאה השנה, ה"גאליה יודאיקה", יש עדיין ערך רב. העבודות הללו צוינו בכיבליוגרפיה ארוכה של מאות ספרים, המצויה בסוף הספר, שאף היא עודכנה מאז הופעת המהדורה האנגלית בסוף 1992.

ספר זה בנוי סביב שורת בעיות ומושגים. בהתאם לכך, דיון ארוך ייוחד לגירושם של 5,000 או פחות יהודים מאנגליה, אבל רק דיונים קצרים יותר עוסקים בגירושים מארצות אחרות, שבהן היתה אוכלוסייה יהודית גדולה בהרבה, משום שהמידע הנוגע לאנגליה עשיר במיוחד, עשיר אף מן המידע העומד לרשותנו אודות צרפת. אנגליה היא אכן המקום היחיד שבו מנגנוני הגירוש ברורים באמת, ומוכנים מבחינת אפשרויותיהם ותמורותיהם השונות, גם ביחס להתאמתם לגירוש יהודים ממקומות אחרים. שוב, שפע פרטים הביא לכך שאתעכב על התרבות היהודית המוקדמת באיטליה, בייחוד לפני שנת 1100, ובאינטנסיביות רבה מזו שהושקעה בתרבות אשכנז המוקדמת. עושר זה סלל את הדרך להבנת התרבות עצמה, ולא זו בלבד, אלא גם להבנת משמעויותיה: תרבות גבוהה, תרבות מלומדת, כלומר, היחס ל"תרבות נמוכה", תרבות היום־יום וחי החברה. החיפוש אחר מטרות דומות עורר כתיבת פרק בנושא הפרשנות (שיחד עם הפרק על הקהילה, ובמידה מסוימת גם הפרק הדין בחסידי אשכנז, מספק את הפרטים הבסיסיים אודות תרבות אשכנז הגבוהה). אברהם גרוסמן, ישראל תא־שמע ואפרים א' אורבך הרבו לכתוב, כמובן, אודות אסכולות מסוימות ותלמידי חכמים מסוימים. השאלה שאני מעורר כאן היא, כיצד פעלה הפרשנות ככלי־עזר

חברתי וכגשר טקסטואלי בין עולם הספרים לעולם של המציאות ושל בני האדם. רצון זה להגיע לראיית-על הביא לחיבורו של פרק על שלטון קהילתי יהודי במסגרת תיאוריה פוליטית ימִי-ביניימית בכלל, כשם שהחיפוש אחר יצירותיות יהודית הפך את הפרק על חסידי אשכנז להכרחי. יהיה שיפוטנו אותם אשר יהיה, הם היו התופעה הבולטת ביותר בקרב יהודי אשכנז: השקפתם, עמדותיהם ומנהגיהם הם, אולי, המפתח למנטליות האשכנזית בכלל, שלא לדבר על היחס שבין מנהיגות, למדנות ומבנים חברתיים. כמו כן, דובר רבות במקומות אחרים על רבנים, על הרקע המשפחתי ועל שלשלת מסורות הלימוד שלהם, קל וחומר על החוקים וההלכות הנוגעים לנישואים ולמשפחה. פירות לימוד זה נוצלו כאן במלואם, בייתוד במקומות שבהם הנושא הוא רבנות, לימוד ומוסדות קהילתיים. אך נוסף כאן מימד המשפחה היהודית בימי הביניים, ובייתוד כתא משפחתי, במשמעות שייחסו למונח זה מלומדים כג'רג' דובי, כריסטיאן קלפיש או דייויד הרליה, וברוח מחקרו רבי־הערך של יעקב כ"ץ בנושא מבנה המשפחה היהודית המודרנית המוקדמת.

סוגיות מסוימות אולי נדונות תחת כותרות בלתי צפויות. אין בספר קטע שלם העוסק כולו בפולמוסים ובמחלוקות. עם זאת, הנושא מופיע בו, והוא שזור דרך קבע במארג דיונים רחב יותר אודות הכנסייה והיהודים. יהודי ספרד – ובאורח דומה, בעצם, כל קיבוצי היהודים שרק לעתים נדירות מטפלים בהם כביחידות נפרדות – זוכים כאן להתייחסות בהקשרים שונים, בפרקים רבים, אם בנוגע למיתוסים, לקהילות ולתלמידי החכמים שלהם, ואם ביחס לעימות בינם לבין המלכים והכנסייה, וכמובן ביחס לגירושם. קטע שלם מוקדש לתקופה הוויזיגותית. יתר על כן, ספרד היא ייחודית – אין זה משנה באיזו מידה היה מן המשותף בינה לבין קיבוצי יהודים אחרים בימי הביניים – וטרם הגיעה העת לטפל בה בדרך הסינתזה והתמצות. יש להביא לידי גמר עבודות בסיסיות, לרבות רביזיה לעבודתו החלוצית של בער, בעקבות היוזמה של קריגל, וסינתזה של היצירה האינטלקטואלית הספרדית בתחומי הפילוסופיה והקבלה, בלוויית השלכותיה החברתיות, בעקבות פריצות הדרך החשובות של אידל, ספטימוס ואחרים.

מובן מאליו שזוהי מלאכת פרשנות, אך כזה היה גם חיבורו הסינתטי של בן־ששון על ימי הביניים, שהציג את הנושאים על־פי מושג האחדות היהודית והתודעה היהודית המאוחדת, והדגיש בהכרח את התפיסה הרחבה יותר מתיאור ופירוט. רוח הפרשנות שורה בכל שורה ושורה בספרו של יצחק בער על ספרד הנוצרית: דהיינו, הצהרת הפתיחה שלו בנוגע לאחדותה האורגנית של ההיסטוריה היהודית, "תולדות עם ישראל, מתחילתן ועד ימינו, קשורות קשר אורגני, וכל פרשה ופרשה לעצמה עשויה ללמד על טיבו ועל התפתחותו של אותו הכוח ההיסטורי המיוחד במינו, שהכל מודים בגדולת ראשיתו ותוהים על פשר עתידו". כאן ניסיתי להמשיך במסורת זו של פרשנות, במטרה לעורר ויכוח ודיון מחודש.

לכן, זהו ספר שנושאו הוא יהודי אירופה הלטינית בימי הביניים – יהודי אנגליה, צרפת, הקיסרות ואיטליה – אך מבלי לגרוע מערכם של יהודי ספרד, ובמידה מסוימת אפילו יהודי המזרח המוסלמי. הספר מתמקד במערב הלטיני, משום שביקשתי להתחקות אחר התפתחותה של סידרת מושגים אינטלקטואליים ומציאויות חברתיות שמקורה שם, במהלך תקופה ממושכת. להערכתי, ראשיתה של תקופה זו בפאולוס והיא מסתיימת במאה השש עשרה, עם האפיפיור פאולוס ה-4. אבל נקודת המוצא שלנו היא המאה החמישית, כאשר השלטון העצמי היהודי בארץ ישראל הגיע לקצו, מושגים נוצריים חדרו למשפט הרומי הקיסרי, והאפיפיורות, בהנהגת גרגוריוס הגדול, קבעה עיקרים מתמידים באשר ליחסי יהודים-נוצרים. תקופה זו מגיעה לשיאה עם גירוש היהודים מאנגליה ומצרפת ב-1290 וב-1306. הדיונים הקצרים המופיעים בהמשך, שבהם הספר מסתיים, נועדו לכוון את הקורא אל התפתחויות שחלו במאות הארבע עשרה והחמש עשרה; התפתחויות, שבאותם מקומות ספורים שבהם התגוררו עדיין יהודים, בייחוד גרמניה, התבטאו לרוב בתקיפות ובחורבן. החידושים הבוודים שחלו בחיים היהודיים הפנימיים באותה תקופה מצוינים כאן בדיון הקודם, על הקהילה היהודית. הספר מסתיים בדיון על ייסוד הגיטו האיטלקי, משום שאירוע זה מסמל את שיאו של המעגל התיאולוגי המוצג בפתח הספר.

נתקדם בדרך כרונולוגית, ולעתים גיאוגרפית. במיוחד נבקש לדעת כיצד התמודדו היהודים בחברה הנוצרית המייבניימית, ואיך החברה הנוצרית של ימי הביניים התמודדה עם היהודים. נשאל היכן חלקו יהודים ונוצרים רעיונות, פרספקטיבות ונהגים משותפים, והיכן נפרדו דרכיהם. האם המשותף, בייחוד במורשת הדתית, סייע להתמודדות או סיכל אותה – ושמא ההתמודדות היתה מוצלחת ביותר במקום שפיצול שרר בו, היכן שדרכיהם של יהודים ונוצרים נפרדו? בתחומים רבים היתה החברה הנוצרית המייבניימית מרוחקת מאד מזו של היהודים. ליהודים לא היתה אצולת לוחמים, לפחות לא מחוץ לספרד, שבה היו אולי יהודים שחיו על חרבם. כמו כן, היהודים לא ביססו את מבני הכוח שלהם, בין אם פוליטיים ובין אם אינטלקטואליים, על עוצמה פיסית או בעלות על אדמה. כתוצאה מכך, יהודים היו חופשיים להדגיש מבנים קיימים זה מכבר של התא המשפחתי, ולהמעט בחשיבותן של משפחות מורחבות, על הצורך בפעולה מחוכמת בנושא הירושות שהתלווה אליהן. בנוסף על כך, לא היתה כמורה (clergy) מובהקת – ודאי שלא במוכן של כמורה כמעמד נפרד – שיוחסה לה קדושה מיוחדת. אף לא היתה ליהודים תפיסה קלריקלית של חברה. אם כל אלה הם "לאומים" בתרבות היהודית, הרי שהם היו מאפיינים חיוניים של החיים הנוצריים בימי הביניים. עם זאת, בדומה לנוצרים, הדגישו היהודים את מרכזיותה של ההתנהגות הדתית. וחשוב מזה, יהודים ונוצרים כאחד הסכימו שהתנהגות זו חייבת לזכות בהצדקה פרשנית – כלומר, באמצעות פירוש טקסטים שהתקבלו והחלת הפירושים הללו על

אירועי התקופה. כמו כן, הפרשנות סיפקה את הבסיס לעשייה אינטלקטואלית וחברתית, ובאותה מידה גם דתית – בשני התחומים; היא המציאה כלי-עזר לתרבות, למוסדות ולמיתוסים. יתרה מזו, יהודים ונוצרים פירשו את אותם טקסטים. אלה ואלה התעמקו במיוחד בתנ"ך העברי, ישירות ובאמצעות השלמות מבארות מאוחרות יותר, דוגמת הברית החדשה או המדרש היהודי.

ואולם, פירושים נוצריים ויהודיים לטקסטים נתונים היו לעתים קרובות שונים זה מזה באורח יסודי. ההבדלים הללו, כפי שנראה, יצרו את סלעי המחלוקת של הדו-קיום היהודי-נוצרי בימי הביניים, מפני שיהודים ונוצרים היו חלוקים בדעותיהם ביחוד בשאלה מי מהם נקבע בטקסטים של המקרא העברי כיורש הנבחר, בצו האלוהי של כתבי הקודש. מתוך מחלוקת אינטלקטואלית זו צמחו חיכוכים מושגיים, חברתיים וכלכליים. תוצאה נוספת היתה עיוות. התמונה הנוצרית שציירה הפרשנות בעיני היהודים, ולהפך, הביאה לדימוי של האחר, שלעתים קרובות לא היה דבר בינו לבין דמותו של האחר במציאות. ואכן, החיכוכים, העיוותים והדימויים המסולפים הללו הם שהיו אחראים לאי הצלתם של יהודים ונוצרים לחיות בצוותא, בנוחיות ובשלווה. היהודים הגבילו את מגעיהם עם הנוצרים ואף יותר מזה, עם הנצרות עצמה. הנוצרים, ביחוד שעה שמוסדותיהם הדתיים והפוליטיים התפתחו, עוררו תחילה – ופעלו אחר כך בהתאם – את השאלה האם ניתן יהיה לכלול את היהודים בחברה הימי-ביניימית, או שמא הם מיעוט שאינו בר-טמיעה.

הייתי רוצה לנסות לענות לפחות על כמה מן השאלות הללו, ולעשות זאת לא רק עלידי חקר פעולות הגומלין שבין יהודים לנוצרים, אלא גם מתוך למידת עולמם הפנימי של היהודים, תחומים שהיו שייכים במהותם להם, ולהם בלבד. רק בדרך זו נדע מהי המשמעות של היות יהודי בימי הביניים. אנו מבקשים לדעת כיצד ניהלו יהודים את השלטון העצמי שלהם ואלו תיאוריות ממשל הם פיתחו. יתרה מזו, איזה קשר היה בין עניינים מעשיים אלו לבין נושאים אינטלקטואליים, וביחוד לימוד התנ"ך והתלמוד? כמו כן, היהודים יצרו הגות היסטורית, ליטורגית וחסידית, שמן הראוי ליחד לה תשומת לב. ייבחנו גם האידאליים המשפחתיים שלהם, שהיו לעתים יוצאי דופן. כפי שניזכר, החיים הפנימיים של היהודים דמו לעתים קרובות לאלה של הנוצרים, אך הם ניכרו תמיד ביסודות יהודיים ייחודיים. יסודות אלו הם שהיו אחראים לעתים להישרדות היהודים. פרשנות המקרא, ובמיוחד ביאורים הלכתיים, סיפקו לעתים קרובות כלים פולמוסיים ומעשיים, שבלעדיהם היתה אובדת ליהודים ההערכה העצמית שלהם והם לא היו מסוגלים לבצע מטלות יום-יומיות, הנחוצות לשם התמודדות בעולם הנוצרי הרחב יותר.

ספר זה קורא תיגר על ההשקפה המקובלת לגבי יחסי נוצרים ויהודים בימי הביניים. החל בלואי החסיד (בסביבות 826) זכו היהודים ליחס הוגן ואף נחשבו בעלי בריתם של

מלכים ושליטים נוצרים אחרים. עד המאה האחת עשרה, ויותר מזה, עד המאה השלוש עשרה, הלך המצב והתדרדר. חל פיתות גובר והולך במעמדם החברתי של היהודים, ומנת חלקם היתה מסים כבדים וגירושים אכזריים. דוקטרינות של השפלה ונידוי, שניתן לייחס אותן, ככל הנראה, לתורות הכנסייה, הפכו לאיום של ממש, בייחוד כאשר האשמת יהודים ברצח האל (הריגת ישו הנוצרי) התפשטה והלהיטה את היצרים. האשמה זו – המשקפת, אולי, את ההאנשה הגדולה של דמות ישו בשיאם של ימי הביניים – הביאה, בתורה, לראייה של אויב יהודי זומם מזימות. היה צורך לרסן יהודי שכזה, ואפילו להרחיקו בכוח. במקורה, היתה השקפה זו נחלתם של המעמדות הנמוכים בלבד. אך עד מהרה אימצו אותה גם מלכים, ותוך זירז ישיר או עקיף מצדם של אנשי כנסייה, הם הורו לבסוף לגרש את היהודים מממלכותיהם.

אך האם באמת היה מהלך מוגדר היטב כל כך של התדרדרות? האם השלטון החילוני הימני-ביניימי בין המאה התשיעית למאה האחת עשרה קיים ברית עם היהודים? ואיזה לחץ בדיוק הפעילו כוחות הכנסייה? במקום לנהל רישום של אובדן תמיכת בתי המלוכה בעקבות דרישות הכנסייה, אטען שחיי היהודים בימי הביניים המוקדמים הוסדרו בעיקר באמצעות מעמד משפטי וחוקתי מוגדר היטב. כל עוד נמשך מעמד זה היהודים שגשגו, אף שאין להחליף יציבות, ואפילו רווחה כלכלית, בעוצמה פוליטית, כפי שאכן נעשה לעתים. בימי הביניים המאוחרים יותר, בשלהי המאה השלוש עשרה, למשל, הביאו אי יציבות בולטת ומעמד משפטי יוצא דופן, שנוצר במיוחד עבור היהודים, לראייתם כמכשול ל"טובת הכלל", מכשול שהמלכים עצמם החליטו להסירו עד מהרה.

דמותו השלילית של היהודי והיחס השלילי לתפקידו בחברה הוצגו גם במונחים שיוחסה להם משמעות רוחנית: הוא היה אויבו המיתי של השלטון הנוצרי. מסיבה זו גירשו אותו, בסופו של דבר. דומה שתפיסה כזו מתזקת את התיוה האומרת, שקווי הפעולה של הכנסייה שימשו אמצעי בקביעת גורלו של היהודי. ולמרות זאת, למעט מקרים נדירים, קווי פעולה אלו לא התבססו על ראיית היהודים כסיכון חברתי. הדעה הרווחת לאורך זמן אמרה, שאף על פי שהיהודי היה קשה-עורף, מעוות, ואפילו "כפוי-טובה", הוא לא יצר איום רציני להרמוניה הנוצרית הימני-ביניימית. טעויותיו וחטאיו יכלו לבוא על תיקונם, ואף ההפרות הזמניות שהסב לשיווי המשקל החברתי היו בנות-תקנה. וחורף מזה, נוכחותו היתה הכרחית. כהתגלמות הרוע ושחיתות המידות, כפי שנחשב היהודי, נוכחותו חיוקה את האיוון – מושג מרכזי במחשבת ימי הביניים – בין אמונה לחוסר אמונה, בין שחר לעונש. לפיכך, באורח פרדוקסלי, הכנסייה – כמוסד, ובניגוד לאי-אלו קיצונים מבין אנשי הכמורה שלה – לא היתה הכוח שהוביל לנקיטת צעדים דרסטיים. במקום זאת, מטרתה המוצהרת של מדיניות הכנסייה ביחס ליהודים היתה השגת יציבות; השיטה הורכבה משורה של תקנות סלקטיביות, גם אם קשות לפעמים – יתר על כן, תקנות שהשתנו אך במעט במרוצת ימי הביניים (מפתיעה

מיעוט בעולם נוכרי הוא חיבור על יהודי אירופה הנוצרית בימי הביניים. אין זו היסטוריה המתמקדת במאורעות, אף שיש בה אזכורים בשפע של אישים, מקומות ואירועים. הספר בנוי סביב שורה של בעיות ומושגים, מתוך כוונה להציג ראיית-על של חיי היהודים תחת שלטון נוצרי באירופה בימי הביניים.

מיעוט בעולם נוכרי פותח בדברי רקע על העמדה הנוצרית כלפי היהודים, להלכה ולמעשה. לאחר מכן מתאר החיבור את ראשית התיישבותם של היהודים באירופה על רקעה וסיבותיה. הדיון במסעי הצלב משמש נקודת ציון ביחסם של הנוצרים אל היהודים. המחבר מייחד פרקים שונים לסוגיות תרבותיות וכלכליות מרכזיות בחיי היהודים, כגון: חסידי אשכנז, פרשנות, הקהילה, המשפחה והכלכלה. שני הפרקים האחרונים דנים בשקיעתן של קהילות ישראל באירופה המרכזית והמערבית ובגירושי היהודים מאזורים אלה, שחתמו למעשה פרק מפואר של תולדות ישראל בימי הביניים.

מיעוט בעולם נוכרי פותח מחדש את הדיון בשאלות מרכזיות של חיי היהודים בימי הביניים, אגב דיונו בנושאים המרכזיים של הספר. לדוגמה, ההשפעה של הכנסייה לעומת השפעתם של השלטונות החילוניים על עיצוב גורלם ותדמיתם של היהודים; דימוי הדגם של המשפחה היהודית בעיני אנשי הכנסייה ובעיני נוצרים בכלל; בקיאותם של היהודים בעולם הרוח הנוצרי ובמושגיו, הדתיים והפוליטיים כאחד, ועוד. מתוך הדיון בשאלות אלה ואחרות מנסה המחבר ליצור תמונה חדשה של תולדות עם ישראל באירופה הנוצרית בימי הביניים.

